

УДК 343.985

КРИМІНАЛІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Бондар В.С., к. ю. н.,
доцент, начальник відділу організації наукової роботи
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

У статті розглядається визначення поняття криміналістичної діяльності. Виділено ознаки криміналістичної діяльності, проаналізовано її суть із позицій сучасних поглядів на предметно-об'єктний склад криміналістики та судової експертології. Висвітлено авторський погляд на криміналістичну діяльність, сформульоване визначення наведеного поняття. Обґрунтовані перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: *аналіз, доказування, інформація, інформаційно-аналітичне забезпечення, криміналістична діяльність, криміналістика, розслідування, судова експертологія.*

В статье рассматривается определение понятия криминалистической деятельности. Выделены признаки криминалистической деятельности, проанализирована её суть с позиций современных взглядов на предметно-объектную сущность криминалистики и судебной экспертологии. Представлен авторский взгляд на криминалистическую деятельность, сформулировано определение указанного понятия. Обоснованы перспективы дальнейших научных исследований в этом направлении.

Ключевые слова: *анализ, доказывание, информация, информационно-аналитическое обеспечение, криминалистическая деятельность, криминалистика, расследование, судебная экспертология.*

Bondar V.S. CRIMINALISTIC ACTIVITY: DEFINITION OF CONCEPT

Determination of concept of criminalistics activity is examined in the article. The signs of criminalistics activity are distinguished, her essence is analysed from positions of modern presentations to in-objective essence of criminalistics and judicial expertology. An authorial look is presented to criminalistics activity, determination of this concept is set forth. The prospects of further scientific researchers are reasonable in this direction.

Key words: *analysis, proving, information, research and information providing, criminalistics activity, criminalistics, investigation, judicial expertology.*

Постановка проблеми. У сучасній науці проблема боротьби зі злочинністю розглядається переважно з міждисциплінарних позицій з урахуванням того, що природа злочинності включає різні компоненти, а кримінальна процесуальна діяльність із протидії їй має комплексний характер і поєднує криміналістичні, медичні, біологічні, психологічні, соціальні та інші елементи. Автор має на меті виділити та вивчити криміналістичну складову через основні поняття термінологічного апарату.

Ступінь розробленості проблеми. Поштовхом до вибору такого напряму дослідження слугували роботи Р.С. Белкіна, О.Ю. Головіна, В.Г. Гончаренка, Р.Г. Домбровського, А.В. Іщенко, О.С. Князькова, І.І. Когутича, В.Я. Колдіна, В.О. Коновалової, С.І. Коновалова, І.І. Котюка, Б.Г. Розовського, М.Я. Сегая, С.А. Шейфера, М.П. Яблокова та інших учених, у яких сформовані три наукові позиції щодо визначення поняття криміналістичної діяльності.

Передумовою формування цих позицій стали потреби в модернізації предметно-об'єктної сутності криміналістики.

Одним із перших, хто замислився над визначенням поняття криміналістичної діяльності, був Р.Г. Домбровський, який фактично узагальнив предмет криміналістики з іншими кримінально-правовими галузями наукового знання, стверджуючи, що «це наука про криміналістичну діяльність та криміналістичні відносини, в основі яких лежить пізнання обставин розслідуваної події» [6, с. 13–14].

Пропоноване визначення спровокувало жваву дискусію в криміналістичній науковій

спільноті. Та й викликані цим формулюванням питання цілком закономірні: що таке криміналістична діяльність? Чим вона відрізняється, наприклад, від кримінально-процесуальної?

Отже, *перша позиція*, позиція професора Р.С. Белкіна, є позицією заперечення, адже видатний криміналіст писав свого часу: «Нема й не може бути жодної «криміналістичної діяльності» в процесі розслідування, окрім діяльності кримінально-процесуальної, оперативно-розшукової або адміністративно-правової...» [2, с. 236–237].

Сутність *другої позиції*, сформованої в роботах професора В.Я. Колдіна й О.А. Крестовнікова, протилежна та виражена в такій сентенції: «Це система криміналістичної діяльності як особлива область професійної діяльності державних органів, що має специфічні завдання. Без праксеологічного аналізу криміналістичної діяльності відсутня можливість виробити будь-які методи та засоби, котрі оптимізують цю діяльність» [13, с. 14–15].

Існує й *третья позиція*, прибічниками якої є професори М.П. Яблоков, О.Ю. Головін, С.І. Коновалов та інші вчені, котрі в об'єкті криміналістики виділяють злочинну діяльність та криміналістичну діяльність. Криміналістичну діяльність М.П. Яблоков визначає як діяльність із розслідування й розкриття злочинів, антагоністичну щодо злочинної діяльності та породжену нею, таку, що здійснюється криміналістичними прийомами, засобами й методами [18, с. 46].

Професор С.І. Коновалов вважає, що криміналістична діяльність являє собою всі кри-

міналістичні аспекти діяльності, направленої на розкриття, розслідування та запобігання злочинам, але не конкретизує змісту «всіх аспектів» [9]. Учений стверджує, що поняття криміналістичної діяльності та забезпечення доповнюють одне одного: криміналістична діяльність забезпечується системою наукових криміналістичних знань, технічними засобами й методами, у криміналістичному аспекті вона забезпечує процес розкриття, розслідування та запобігання злочинам. Зміст криміналістичної діяльності розкривається шляхом визначення її специфічних задач, функцій, які виконуються під час її здійснення, методів та засобів, що використовуються при цьому. Зокрема, такими задачами можуть бути: вихідні (направлені на встановлення інформації, що потенційно має криміналістичне значення), проміжні (направлені на процесуальне оформлення встановленої інформації) та кінцеві задачі (які передбачають аналіз та встановлення речових доказів для викриття злочинця й прийняття рішення в кримінальній справі).

Структура криміналістичної діяльності визначається С.І. Коноваловим, виходячи з характеру вирішених у ході її здійснення задач: розшукова та пошукова діяльність слідчого, власне слідча діяльність та експертно-криміналістична діяльність. У розшуковій діяльності слідчого вирішується завдання встановлення фактичних відомостей у кримінальній справі, у слідчій діяльності – доказування, у експертно-криміналістичній діяльності з метою встановлення фактичних даних та доказування – задачі класифікації, ідентифікації та діагностики [9, с. 46].

Проведений нами аналіз поняття «криміналістична діяльність» дозволяє зробити висновок, що в криміналістичній науці не вироблено єдиного наукового підходу до питань криміналістичної діяльності, це є свідченням продовження процесу формулювання наведеної дефініції. Виходячи з викладеного, будемо намагатися виділити загальні ознаки, притаманні криміналістичній діяльності.

Тому **мета статті** – подати авторський погляд на криміналістичну діяльність, сформулювати визначення цього поняття.

Виклад основного матеріалу. Криміналістична інтерпретація злочину як реального явища базується на його розгляді: по-перше, як відносно автономного конкретного випадку людської діяльності; по-друге – цілісного системного утворення, який має внутрішні та зовнішні зв'язки; по-третє – відображувальної (слідоутворюючої та слідосприймаючої) системи.

І.І. Котюк стверджує: «З позицій сучасного розуміння, предметом криміналістики є закономірності утворення слідів злочинів, формування, дослідження, оцінки й використання доказів та їхніх процесуальних джерел, а також питання запобігання скоєнню злочинів» [11, с. 13].

Розмірковуючи над сутністю криміналістики, В.Я. Колдін зазначає: «На відміну від юридичних наук, які вивчають окремі галузі права та окремі типи правовідносин, криміналістика розглядає розслідувану подію як цілісну систему, що охоплює її матеріально-правову,

процесуальну та фактологічну природу й потребує для свого аналізу використання всієї повноти загальнонаукового та спеціалізованого наукового знання» [8, с. 1262].

З позицій системного підходу криміналістичної науки діяльність із виявлення, розслідування та запобігання злочинам можна подати в якості керованої соціальної системи, котрій притаманні такі компоненти: об'єкт, мета, задачі та суб'єкт діяльності; дії, прийоми та способи діяльності; місце, час та обстановка діяльності; її результати.

Зрозуміло, що будь-яке злочинне діяння характеризується стійкими внутрішніми зв'язками та відношеннями між об'єктами взаємодії, а процес його розслідування – їх виявленням, фіксуванням та пізнанням. Головну роль у названих процесах відіграє інформація. Отже, криміналістичне розуміння діяльності щодо виявлення, розслідування та запобігання злочинам передбачає її інформаційну спрямованість, пов'язану з отриманням як доказової, так і іншої криміналістично значущої інформації. Отримана слідчим та прокурором інформація, здійснена з її урахуванням оцінка слідчої ситуації, що склалася, визначають характер процесуальних або тактичних рішень, що приймаються зазначеними особами.

Недаремно В.Г. Гончаренко ще в 1980 р. писав: «Криміналістика – це наука про закономірності виникнення інформації про злочин, систему технічних засобів, тактичних прийомів і методик збирання, дослідження й використання цієї інформації з метою найбільш ефективного здійснення боротьби зі злочинністю» [5]. Згодом у своїх роботах (2003, 2004, 2011 рр.) дослідник відстоює таке визначення предмета криміналістики: наука про закономірності виникнення доказової інформації про злочин або про будь-яке явище в суспільстві, яке вимагає правового врегулювання шляхом доказування, та про систему технічних засобів, тактичних прийомів і методик збирання, дослідження й використання цієї інформації з метою найефективнішого вирішення завдань оперативно-розшукової роботи, розслідування, судового розгляду та встановлення в будь-якій сфері людської діяльності фактів, що мають юридичне значення [4, с. 5; 3, с. 43; 14, с. 29].

Інформаційний продукт як система юридично значущого знання та як засіб пізнання – це результат свідомої, цілеспрямованої, порівняльної, аналітичної, оціночної розумової діяльності суб'єкта юридичного пізнання. Результат роботи з моделлю події формується шляхом оволодіння, дешифрування, переробки, аналізу, перевірки, оцінки та використання при її конструюванні відображеної (слідової) та іншої інформації, яка має значення з точки зору оптимізації пізнавальної діяльності.

Як системні утворення юридичні інформаційні продукти складаються з: а) фактичної бази (слідової інформації); б) теоретичної частини (правової, криміналістичної та іншої інформації); в) вивідного знання.

У криміналістиці використовуються біологічні, медичні, хімічні, фізичні, математич-

ні, економічні, технічні знання, знання інших наук. Криміналістична ідентифікація, трасологія, частково судова балістика базуються на філософській теорії відображення, на законі тотожності. Низка положень криміналістичної тактики заснована на психології. Учення про криміналістичні версії базується на логіці. Однак криміналістика не належить до жодної з наведених галузей права. Зміст традиційно досліджуваних криміналістикою питань будується навколо події, яка характеризується кримінальним правом як злочинна, та навколо відображень цієї події в таких формах: а) матеріально фіксованій; б) ідеальній; в) віртуально-інформаційній; г) невербально-інформаційній, а також базується на оптимальних алгоритмах та способах виявлення й фіксування слідів із метою доказування.

На відмінність криміналістичного та кримінально-процесуального змісту відображення звертає свого часу увагу Р.С. Белкін. Основне призначення категорії відображення в криміналістичному сенсі вчений вбачає в можливості типізації процесів відображення, у визначенні кола ситуаційно типових відображуваних та відображуваних об'єктів, засобів відображення та, що важливо, результатів відображення [2].

Під час розробки теоретичних основ та відповідних рекомендацій, адресованих практиці виявлення, розслідування та запобігання злочинам, криміналістика використовує такі знання й трансформує їх у знання юридичні, за допомогою яких оптимізується впровадження відповідних знань у судочинство, адже діяльність зі встановлення обставин, які мають значення для правильного вирішення кримінального провадження, здійснюється в установленій законом формі. Процесуальна форма визначає всі основні сторони доказування: його мету, предмет; джерела, способи та порядок отримання, перевірки й оцінки інформації; строки; коло суб'єктів та учасників доказування тощо. Вона слугує як для оптимізації процесу пізнання в кримінальному провадженні, так і для забезпечення дотримання прав і законних інтересів осіб, залучених в орбіту кримінального судочинства.

Криміналістика є «материнською» наукою й для предметної судово-експертної науки – криміналістичної експертизи, і для нової самостійної міжгалузевої науки про судову експертизу – судової експертології, для міждисциплінарного вчення про інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення та розслідування злочинів тощо [16, с. 740–762]. В.Я. Колдін у цьому зв'язку слушно зазначає: «Отримання доказів та встановлення юридичних фактів мають наскрізний характер та проходять через діяльність оперативно-розшукових органів, органів дізнання, попереднього розслідування та суду, а також інформаційних, реєстраційних та експертних систем, які обслуговують діяльність цих органів» [8, с. 1262].

Зазначену проблему слід розглянути в аспекті праксеології – учення про оптимізацію суспільно корисної діяльності. Практикологічний підхід до визначення об'єкта та предмети криміналістики був запропонований Р.Г. Домбровським та отримав розвиток у ро-

ботах О.Ю. Головіна, А.В. Іщенко, В.Я. Колдіна, В.Є. Корноухова, О.А. Крестовнікова, В.О. Образцова, які розглядають криміналістичну (слідчу тощо) діяльність як об'єкт науки криміналістики, а наукове (методологічне) забезпечення цієї діяльності – як зміст предмету цієї науки.

В.Я. Колдін характеризує сучасну криміналістику як глибоко спеціалізовану науку, яка обслуговує професійну діяльність спеціалістів зовсім різних професій (оперативна робота, адвокатура, суд та ін.) [8, с. 1262]. Дійсно, з урахуванням змін кримінального процесуального законодавства криміналістична наука піде шляхом розробки систем методик, технологій, рекомендацій і тактичних прийомів не тільки слідчої діяльності, але й обслуговування інших видів діяльності – судді, прокурора, захисника, спеціаліста, експерта тощо.

Таким чином, *першою загальною ознакою* в визначенні криміналістичної діяльності є мета, для досягнення якої ця діяльність існує. Мета – це наукове (методологічне) забезпечення слідчої, судово-експертної, оперативної-розшукової та інших видів діяльності.

До засобів досягнення поставлених цілей слід віднести криміналістичні знання, навички та вміння використовувати засоби науки, техніки й технологій. Це *друга загальна ознака* в визначенні криміналістичної діяльності. Досягати поставлені цілі мають конкретним суб'єктом за рахунок наявних засобів.

При зіставленні об'єкта та предмета криміналістики, судової експертології та вчення про інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення й розслідування злочинів чітко простежуються розбіжності в суб'єктах, об'єктах та функціях порівнюваних наук та вчень. Кожен із названих видів діяльності має свого головного суб'єкта – відповідно слідчого (суддю, прокурора, захисника), судового експерта та аналітика, які наділені процесуальною самостійністю й сукупністю процесуальних і професійних прав та обов'язків. Розбіжності в соціальних призначеннях відповідно до слідчої, експертної та інформаційно-аналітичної діяльності (протидія злочинності, «обслуговування» на основі використання спеціальних знань правосуддя, а також забезпечення цих видів діяльності якісною інформацією) і цілей (виявлення злочинів та встановлення нових юридично значущих фактів на основі вже зібраної доказової інформації) визначають чітке розмежування функцій цих двох наук та вчення з методологічного забезпечення завдань відповідно до слідчої, судової та експертної практики. При цьому перетинаються й розходяться ці науки та вчення в притаманних їм методологіях пізнання. У пізнавальній діяльності, яка є сутністю їхніх методологій, вони спираються на сліди-відображення, які одночасно є й наслідком, і формою зв'язку між подією, що відбулася, та її відображенням у матеріальному середовищі. Однак пізнавальна діяльність слідчого, спрямована на встановлення злочинця та розслідування кримінального правопорушення, здійснюється ним безпосередньо на основі криміналістичної методології, яка являє собою «злиття» криміналістичної техніки, криміналіс-

тичної тактики та криміналістичної методики [16, с. 740–762].

Процес виявлення та розслідування злочинів може бути поданий у вигляді послідовних етапів, у яких суб'єкт розслідування, використовуючи евристичний метод вирішення проблемних ситуацій, впливає на криміналістично значущу інформацію з метою побудови криміналістичних версій та досягнення конкретних результатів у розслідуванні злочинів. Такими етапами є:

а) пошук та отримання криміналістично значущої інформації, яка характеризує злочинні діяння в зовнішніх і внутрішніх джерелах та носіях;

б) фіксування та закріплення виявленої криміналістично значущої інформації в порядку, установленому кримінальним процесуальним законодавством з урахуванням криміналістичних рекомендацій технічного, тактичного й методичного характеру;

в) дослідження отриманої криміналістично значущої інформації, а саме: її перевірка на належність, допустимість та достовірність; аналіз складових елементів в усіх можливих взаємозв'язках; вичленування результатів аналізу значущих у криміналістичному плані даних та їх систематизування;

г) формулювання криміналістичних версій на основі порівняння отриманих і систематизованих результатів аналізу з даними типової криміналістичної характеристики того чи іншого виду; заповнення інформаційних прогалів за рахунок типових відомостей та введених кореляційних залежностей між елементами злочинної діяльності;

г) перевірка висунутих криміналістичних версій, їхнє підтвердження або спростування;

д) формулювання додаткових версій або коригування раніше висунутих, їх перевірка з урахуванням раніше висунутих версій та отримання нової криміналістично значущої інформації;

е) перетворення отриманої в процесі розслідування криміналістично значущої інформації в зручний для її збереження та подальшого багаторазового використання вигляд в інтересах слідчої діяльності (наприклад, кодування відомостей та їхнє розміщення в інтегрованих банках даних, автоматизованих інформаційно-пошукових системах, оперативно-розшукових обліках тощо).

В.О. Коновалова цілком слушно з цього приводу зазначає: «Діяльність слідчого (розумова й процесуальна) проходить за таких умов, коли не можна з'ясувати природні причинні зв'язки, коли знищені або замасковані сліди, а зв'язок між речами й подіями нерідко постає в перекошеному вигляді, як і сутність явищ. Це й визначає характер пізнавальної діяльності слідчого. Змістом пізнання при розслідуванні злочинів є розумова діяльність, яка підпорядковується загальним законам мислення, а формою, в якій відбувається пізнання в конкретній галузі, є специфічна зумовлена кримінально-процесуальним законом діяльність, що регулює процес збирання доказів» [10, с. 182].

Процес дослідження криміналістично значущої інформації в ході розслідування злочинів

притаманна насамперед пояснювальна функція, яка полягає в пізнанні суб'єктом розслідування механізму підготовки, учинення та приховання розслідуваного злочинного діяння. Це пізнання має включати в себе такі елементи:

– синтез розрізнених та ізольованих криміналістично значущих відомостей і даних (у тому числі наукового спрямування), зібраних під час розслідування в інших кримінальних провадженнях, у вихідну систему криміналістично значущої інформації про механізм розслідуваного кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили;

– оцінка вихідної системи криміналістично значущої інформації: тлумачення її форми, особливостей, ознак, змісту, структури та зв'язків елементів аналізованих відомостей;

– складання конкретних інформаційних моделей розслідуваного злочинного діяння, які впливають із результатів оцінки;

– консолідація думок суб'єктів, які беруть участь у дослідженні зібраної криміналістично значущої інформації (слідчого, оперативних працівників, експертів, спеціалістів тощо);

– формулювання інформаційних висновків як основи для висунення криміналістичних версій у провадженні, формування системи стратегічних і тактичних задач розслідування, а також можливих шляхів їх вирішення та перевірки.

М.Я. Сегай із цього приводу писав: «Інший «інструментарій використовує судова експертологія. Пізнавальна, але вже судово-експертна діяльність стає затребуваною вже тоді, коли тільки за допомогою криміналістичної методології, без залучення спеціальних наукових знань, слідчий не в змозі самостійно «отримати» зі слідів-відображень необхідну для розкриття злочину інформацію» [16, с. 740–762].

Будь-яке судово-експертне дослідження являє собою різновид пізнавальної діяльності експерта, у процесі якої цілеспрямовано аналізуються та оцінюються найбільш значущі властивості об'єкта з метою вирішення ідентифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань. У філософській літературі зазначається: «Щоб правильно оцінити певний предмет, суб'єкту необхідне об'єктивне знання його властивостей. Чим глибшим та більш усебічним є знання предмета, тим більш правильною, науковою буде його оцінка. Оцінка завжди базується на певному гносеологічному змісті, на знаннях, які є» [17, с. 96].

Очевидно, що оцінка виражає суб'єктивне ставлення експерта до властивостей об'єкта, які відобразилися в певному матеріальному сліді-відображенні. Процес експертної оцінки супроводжує кожне експертне дослідження, а його результати проявляються як у формі окремих синтезів, так і в формі умовиводів загального (підсумкового) характеру, які являють собою висновки експерта.

Л.Є. Ароцкер свого часу писав: «Оцінити – значить визначити ідентифікаційну або неідентифікаційну інформативність властивостей та ознак, значення ознак, які співпадають або розрізняються, як окремо, так і в сукупності» [1, с. 30]. У підручнику «Почеркознавство та почеркознавча експертиза» оцінка

результатів дослідження представлена як складний акт усвідомлення кількісної та якісної цінності (визначеності) ознак [15, с. 42].

Оціночна діяльність експерта через багатогранність та невивченість самого процесу належить до найбільш складних проблем криміналістики та судової експертології. Згаданий Л.Є. Ароцкер розглядав оціночну діяльність судового експерта з позиції логіки, психології, інформатики, структурно-системного підходу, оскільки вона «<...> складається з певним чином взаємопов'язаних елементів, без яких нема оцінки як такої» [1, с. 32]. З цієї позиції однаково важливими елементами оціночної діяльності судового експерта видаються як визначення інформативної цінності кожної ознаки об'єкта, так і заключна оцінка сумарної інформативної значущості виділених ознак. Залежно від ступеня об'єктивності-суб'єктивності застосовуваних експертом методів та методик дослідження можуть бути виділені види оціночних ситуацій з ознаками, якими супроводжується процес експертного дослідження.

1. Оцінка ознак у рамках застосування традиційної (якісно-описової) методики, яка багато в чому залежить від суб'єктивних якостей експерта: практичного досвіду, базової професійної освіти, спостережливості, здатності виділяти та аналізувати графічні образи знаків тощо. Традиційними методиками передбачені й методи, і прийоми, які об'єктивізують процеси виділення та оцінки ознак. Наприклад, до тих, що використовуються в ідентифікаційній почеркознавчій експертизі, насамперед можуть бути віднесені:

- аналіз загальних ознак почерку в процесі складання таблиць-розробок;
- аналіз окремих ознак почерку при складанні алфавітної або текстової таблиці-розробки;
- використання в роздільному та порівняльному дослідженні модельних методів: усереднення, графічного дисперсійного аналізу, координатно-графічного методу дослідження почерку, оптичного інтегрування ознак почерку;
- визначення цінності окремих ознак почерку виходячи зі ступеня відхилення письмового знака або його елемента від норм пропису та частоти ознаки в почерках інших осіб;
- застосування єдиної класифікації ознак почерку.

Об'єми інформації про частоти зустрічальності ознак у вигляді розумових моделей почерку, уявлення про їхню інформативну цінність свідомо або мимоволі накопичуються в експерта-почеркознавця в процесі багаторічної експертної практики. Це пояснюється тим, що оцінка регламентує набір чуттєво-наочних та логічних компонентів, синтезом яких є розумові моделі, і тим самим виступає необхідною умовою їх виникнення.

2. Оцінка ознак почерку при застосуванні кількісних методів, заснованих на положеннях теорії ймовірності та математичної статистики, більшість з яких є додатковими методами до традиційної якісно-описової методики, адже вони застосовуються на стадії оцінки результатів порівняльного дослідження та направлені на об'єктивізацію експертного пізнання.

3. Оцінка ознак почерку шляхом застосування комп'ютерних технологій вирішення задач почеркознавчої експертизи [12, с. 48–57].

І, нарешті, діяльність аналітика: для якісного багаторівневого моніторингу інформації, що міститься в «індустрії» інформаційних систем (різного цільового призначення та відомчої підпорядкованості), а також для подальшої її реалізації в виявленні та розслідуванні злочинів необхідні як експертні технології, так і методи аналізу, запозичені з інших наук.

Отже, намагання подати криміналістичну діяльність і діяльність з виявлення та розслідування злочинів (Р.Г. Домбровський) як поділені в часі й такі, що змінюють одна одну, операції, не відповідають вихідним положенням гносеології, адже доказування являє собою пізнання обставин кримінального провадження, яке здійснюється уповноваженими суб'єктами в визначеній кримінальним процесуальним законом формі.

Криміналістика сьогодні трансформувалася в систему комплексної універсальної науки, що забезпечує інтеграцію та модифікацію сучасних досягнень науки й техніки для пізнання сутності об'єктів взаємодії, які відобразилися в слідах злочину, та слугує методологічним базисом розвитку відповідних видів криміналістичної діяльності (слідчої, судово-експертної, обліково-реєстраційної, діяльності спеціаліста, інформаційно-аналітичної та ін.), здійснюваної певними суб'єктами.

Результатом взаємодії зазначених видів діяльності є диференціація та формування судової експертології (загальної теорії судової експертизи) – міждисциплінарного вчення про криміналістичні обліки та фактичне процесуальне розмежування суб'єктів спеціальних криміналістичних знань (експерта та спеціаліста).

Процес трансформації спеціальних криміналістичних знань у різні види діяльності, зокрема діяльність спеціаліста, можна прослідкувати в відомих нормативно-правових актах, наприклад, в Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затвердженій наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339; Інструкції про участь співробітників та працівників Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБУ як спеціалістів в кримінальному провадженні, затвердженій наказом Центрального управління СБУ від 19.03.2016 р. № 138; Положенні про органи досудового розслідування МВС України, затвердженому наказом МВС України від 09.08.2012 р. № 686. Певний інтерес викликає проект наказу МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції», де конкретизуються функції слідчих-криміналістів та інспекторів-криміналістів (техніків-криміналістів) у кримінальному провадженні. Таким чином, суб'єкти криміналістичної діяльності становлять *третю обов'язкову ознаку* цієї дефініції.

Висновки. Говорячи про криміналістичну діяльність, необхідно розуміти під нею не

будь-яку особливу сферу слідчої (прокурорської, судово-експертної, обліково-реєстраційної, інформаційно-аналітичної) діяльності, а актуалізацію одного з найважливіших регулятивних механізмів її оптимізації, переведення відповідних методологічних напрацювань із потенційного стану понять та категорій у процесуальний стан, за допомогою якого задається спрямованість дій та здійснюється контроль за ними.

Основу криміналістичної діяльності складає врегульований нормами права пізнавальний процес, який здійснюється з урахуванням певних закономірностей та певними засобами науки й техніки.

Криміналістична діяльність охоплює всю систему правосуддя як така, що забезпечує процес пізнання суб'єктами кримінального процесу факту та обставин учинення злочину, установлення винного, призначення йому справедливого покарання шляхом розробки наукових методів отримання необхідної для цих цілей інформації, її оцінки та методик практичного застосування розроблених прийомів.

Ефективність криміналістичної діяльності в сучасних умовах глобалізації та інформаційних технологій визначається рівнем її інформаційно-аналітичного забезпечення (якістю дій щодо виявлення, інтерпретації та надання криміналістично значущої інформації особам, які здійснюють оперативно-розшукову, судово-експертну, слідчу, прокурорську та інші види діяльності, пов'язані з виявленням, розслідуванням та запобіганням злочинам). Це й визначає напрям подальших наукових розвідок у розглянутій сфері, а сформльоване визначення будемо вважати робочим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ароцкер Л.Е. Теоретические проблемы оценки экспертом признаков почерка / Л.Е. Ароцкер, А.Б. Бродская, В.Г. Грузкова, З.С. Меленевская и др. – Киев : РИО МВД УССР, 1975. – 179 с.
2. Белкин Р.С. Криминалістика: проблеми сьогодняшнього дня. Злободневные вопросы российской криминалістики / Р.С. Белкин. – М. : НОРМА, 2001. – С. 7–8.
3. Гончаренко В.Г. Право і криміналістика / В.Г. Гон-

чаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2004. – Випуск 1. – С. 42–43.

4. Гончаренко В.Г. Теорія криміналістики й адвокатська практика / В.Г. Гончаренко // Адвокат. – 2003. – № 2. – С. 5.

5. Гончаренко В.И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве (Методологические вопросы) / В. И. Гончаренко. – Киев : Вища шк., 1980. – 160 с.

6. Домбровский Р.Г. Природа и сущность криминалистики / Р.Г. Домбровский // Вестник криминалистики. – 2007. – Вып. 1 (21). – С. 8–14.

7. Керимов Д.А. Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права / Д.А. Керимов. – 2-е изд. – М. : Аванта+, 2001. – 559 с.

8. Колдин В.Я. Вызовы времени и экспертно-криминалистические технологии правоприменения / В.Я. Колдин // Научные труды. Российская академия юридических наук. Выпуск 15. – М. : ООО «Издательство «Юрист», 2015. – С. 1262–1263.

9. Коновалов С.И. Теоретико-методологические основы криминалистики (Современное состояние и проблемы развития): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / С.И. Коновалов. – Волгоград, 2001. – 269 с.

10. Коновалова В.О. Проблемы методологии галузевих наук (на прикладі наук кримінально-процесуального циклу) / В.О. Коновалова // Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: В.Я. Тацій та ін. – Х. : Право, 2012. – № 1 (68). – С. 185–192.

11. Котюк І.І. Основи теорії судового пізнання. Ч. 1. Загальнотеоретичні аспекти : [навчальний посібник для студентів юридичних факультетів] / І.І. Котюк. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – 423 с.

12. Кошманов М.П. Проблемы оценки экспертом признаков почерка : [научное издание] / М.П. Кошманов, П.М. Кошманов, А.А. Шнайдер // Судебная экспертиза. – 2006. – № 1. – С. 48–57.

13. Крестовников О.А. Системно-деятельностный анализ методологии криминалистики : [монография] / под общ. ред. профессора В.Я. Колдина. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 272 с.

14. Криміналістика. Академічний курс : [підручник] / Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.

15. Почерковедение и почерковедческая экспертиза: Курс лекций / Под ред. В.В. Серегина. – Волгоград : Издательство ВА МВД России, 2002. – 228 с.

16. Сегай М.Я. Судова експертologia – наука про судово-експертну діяльність / М.Я. Сегай // Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: В.Я. Тацій та ін. – Х. : Право, 2003. – № 2 (33) – № 3 (34). – С. 740–762.

17. Фабело Х.Р. Проблема истинности оценки / Х.Р. Фабело // Вопросы философии. – 1984. – № 7. – С. 96.

18. Яблоков Н.П. Криминалістика: природа, система, методологические основы / Н.П. Яблоков, А.Ю. Головин. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Норма, 2009. – 288 с.